

AVANTAJE ȘI DEZAVANTAJE DE COLABORARE A REPUBLICII MOLDOVA CU COMUNITATEA STATELOR INDEPENDENTE PRIN PRISMA SECURITĂȚII NAȚIONALE

Iurie JOSANU,

doctor în filozofie, conferențiar universitar,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

SUMMARY

The cooperation of the Republic of Moldova within the Commonwealth of Independent States is confined to economics, but nonetheless, over the years it became clear that the subsequent development of the state depends on the cooperation in other areas. Analyzing the relations RM-CIS, in addition to the advantages it has its presence in the country and I could list a number of disadvantages, such as dependence on political and economic structures of this community, the worsening economic situation by failing to elaborate a single economic concept, inability to solve the Transnistrian conflict.

Destrămarea Uniunii Sovietice a condiționat apariția viitoarelor relații dintre cele 15 state, care au rezultat și care prin forța împrejurărilor au rămas legate prin interese reciproce. Dezmembrarea fostului imperiu a pus problema cu privire la restructurarea și păstrarea spațiului ex-sovietic. Toate statele „noi”, inclusiv Republica Moldova, au moștenit de la fosta Uniune sistemul energetic unic, sistemul unic de transport și legături de telecomunicație, sistemul unic al conductelor petroliere și de gaz, precum și libertatea populației de a se deplasa dintr-un stat în altul. Toți acești factori, în ansamblu, au dat posibilitatea unei întregiri și colaborări în arealul ex-sovietic mai intense, spre deosebire de cel european, iar specializarea unor republici în producerea unei anumite producții a făcut să se simtă necesitatea unei reintegrări economice în condițiile formării piețelor de desfacere și a dependenței politice de fostul centru. Ideea transformării URSS într-o comunitate economică a statelor suverane a schimbat radical caracterul relațiilor interstatuale ale fostelor republici unionale.

În rezultatul „divorțului civilizat” (decembrie 1991), Rusia reiese, probabil, din aceea că noile state vor intra într-o situație mai puțin vitală și mai devreme sau mai târziu din nou se vor „aduna în jurul Moscovei”, iar pentru menținerea procesului de reintegrare Moscova a început să semneze tratate care ar fi condus la armonizarea economiei, politicii externe și securității militare.

Astfel, Acordul cu privire la crearea CSI și Declarația de la Alma-Ata, semnate la 21 decembrie 1991, au fost ratificate (cu rezerve) de către Parlamentul țării la 8 aprilie 1994 (Hotărârea nr. 40 - XIII), iar statutul CSI a fost ratificat (la fel cu rezerve) la 26 aprilie 1994 (Hotărârea nr. 76 - XIII).

Analizând toate acțiunile întreprinse de Republica Moldova față de CSI, se poate constata că semnarea acordurilor a fost apreciată diferit de cercurile politice, economice și obștești din țară. Adepții politicii de revenire la fostul imperiu, care ar asigura păstrarea Republicii Moldova în sfera dominației Rusiei aprobeau acest pas. Pe de altă parte, acest pas era supus unei critici, fiind considerat un act care ar conduce la pierderea independenței Republicii Moldova și la stoparea ei de a se integra în structurile economice și politice europene. Unii analiști din republică susțineau că integrarea economică în CSI ar fi fost concepută de Rusia ca o primă etapă menită să conducă la o nouă integrare politico-militară, la început pentru a facilita aceste scopuri se va recurge la restabilirea pârghiilor economice. Unii cercetători moldoveni sunt de părere că „spre mijlocul anilor '90, noua majoritate politică a republicii, a început să vadă prioritățile politicii externe spre Est, și întâi de toate, către Rusia, în special din cauza dependenței continue a Republicii Moldova de livrările energiei, carburanților și deschiderea către piața rusă, precum și de lipsa in-

teresului real din partea Occidentului către un stat mic care se află la periferia Europei”.

Într-adevăr, această orientare a fost determinată de un șir de eșecuri economice cu care s-a confruntat Republica Moldova pe parcursul anilor '90. De exemplu, în anul 2002 PIB-ul Republicii Moldova a constituit 42% comparativ cu anul 1991 – cel mai mic rezultat atestat în CSI. Pentru comparație: Uzbekistanul a obținut 99%, Belarusi – 89,9%, Kazahstanul – 77,9 % (comparativ cu 1991). În zece ani Republica Moldova a resimțit mai accentuat prăbușirea în dezvoltarea economică comparativ cu alte state din CSI. Ponderea Republicii Moldova în PIB pe CSI s-a redus de la 1,3 la 0,4% (mai bine de 3 ori), în producția industrială – de la 1,2 la 0,7%, în circuitul mărfurilor cu amănuntul – de la 1,3 la 0,4 (mai bine de 3 ori), în volumul comerțului exterior de la 2,2 la 0,6% (aproape de 4 ori). Spre sfârșitul anilor '90, veniturile reale ale populației din Republica Moldova au constituit 15% comparativ cu 1991.

După expresia revistei „The Economist”, Republica Moldova s-a transformat în „cea mai săracă țară a Europei, economia căreia se bazează pe... vânzările unor cantități mici de vin și banii, trimiși de către emigranții de peste hotare familiilor lor”. În aceste condiții, CSI, cu potențialul său de 300 mln. de oameni, imaginea pozitivă a produselor moldovenești, păstrarea unui șir de elemente ale infrastructurii unice a constituit „o salvare” relativă a republicii din situația creată.

În mod formal, la etapa inițială, cooperarea Republicii Moldova în cadrul CSI se reducea doar la domeniul economic, dar, totuși, pe parcursul anilor a devenit evident că dezvoltarea consecutivă a statului depinde de colaborarea și în alte domenii. Astfel, au fost semnate acorduri cu privire la colaborarea în domeniul ecologiei și asigurării cu pensii, al standardizării, metodologiei, protecției mediului ambiant, învățământului, culturii, informației, turismului, migrației de muncă etc.

În acești ani, în numele Republicii Moldova, au fost semnate un șir de declarații ale șefilor de state și alte acte, care au un caracter pronunțat politic – Memorandumul privind pacea și stabilitatea în CSI, Declarația șefilor de state-membre ale CSI privind sprijinul proceselor democratice în Rusia, Declarația șefilor de state-membre ale CSI cu privire la principalele direcții de dezvoltare a CSI etc.

Astăzi, la aproape două decenii de la semnarea acordului de la Alma-Ata, una dintre cele mai stringente întrebări în actualitatea politică și pe masa cercetătorilor este eficiența prezenței Republicii

Moldova în cadrul CSI. În relațiile cu CSI, Republica Moldova consideră drept obiectiv primordial încheierea și îndeplinirea riguroasă a tratatelor de prietenie și colaborare în vederea creării unui climat de încredere și respect reciproc, stabilirii unor relații reciproc avantajoase în domeniul politic, economic, tehnico-științific și cultural. Ținând cont de particularitățile dezvoltării istorice și de situația geopolitică a Republicii Moldova, erau prioritare relațiile cu Rusia, Ucraina și Belarusi. De caracterul acestor relații, se consideră la Chișinău, vor depinde în mare măsură stabilitatea politică și succesul reformelor politice și economice în țara noastră. În temeiul existenței unor relații economice și spirituale, Republica Moldova va păstra și va confirma legăturile de prietenie cu țările Asiei Mijlocii și ale Caucazului – membre ale CSI. Pentru a percepe evoluția relațiilor Republicii Moldova – CSI, ar fi cazul ca acestea să fie studiate din perspectiva celor două aspecte: a avantajelor și a dezavantajelor pe care le are țara noastră în cadrul CSI.

Una dintre problemele principale ale guvernanților de la Chișinău este asigurarea economiei naționale și a populației mai întâi cu produse minerale (gaze naturale, cărbune, energie electrică). Principalii furnizori de resurse energetice și combustibili pentru Republica Moldova rămân statele-membre ale CSI, în special Rusia și Ucraina. Dacă e să examinăm evoluția acestor relații, atunci în perioada anilor 1993-1996 importul din aceste țări era de circa 95%, în anul 1997 a scăzut până la 89,1%, iar actualmente constituie circa 60%. Dacă am încerca să căutăm răspuns la întrebarea „Care sunt motivele ce leagă RM de CSI?”, răspunsul ar fi simplu. În primul rând, relațiile comerciale dintre fostele republici unionale, inclusiv cu Republica Moldova, au existat cu mult înaintea creării CSI și acestea nu pot fi ignorate. Ar fi oportun ca autoritățile moldovenești să depună maximum de eforturi nu doar pentru a le păstra, dar și în scopul de a le dezvolta, dându-le în viitor un nou curs, axat pe principiile economiei de piață, ținându-se cont de interesele naționale ale fiecărui stat.

În al doilea rând, Republica Moldova, timp de câteva decenii, face parte din aceeași rețea de comunicații și transport ca și celelalte state CSI, ceea ce-i permite menținerea relațiilor economice, politice și culturale cu celelalte state din „vecinătatea apropiată”. De asemenea, un avantaj al aflării Republicii Moldova în cadrul CSI este faptul că, spre deosebire de piețele occidentale, piețele comerciale din arealul postsovietic sunt cu mult mai accesibile pentru produsele autohtone.

Potrivit modului de a privi lucrurile obiectiv, am putea evidenția că în spațiul postsovietic mai există un moment care leagă, practic, toate statele CSI. Este o problemă mai mult de ordin psihologic – existența unui număr considerabil de cetățeni ai Republicii Moldova pe teritoriul tuturor statelor membre ale CSI. În condițiile de criză, motivul principal al migrației populației peste hotarele țării este legat de bunăstarea materială, lipsa de resurse financiare, probleme legate de angajarea în câmpul muncii. Principalele regiuni ale migrației populației în contextul „Republica Moldova - CSI” sunt Rusia, Ucraina, Belarusi, Kazahstan. În cazul unei eventuale ieșiri din cadrul CSI, Republica Moldova riscă să piardă nu numai spațiul postsovietic, dar și o parte a cetățenilor emigranți, ceea ce constituie o bună parte a forței de muncă. Pentru a supraviețui, vor fi obligați să devină cetățeni ai Rusiei, Ucrainei, Belarusiei.

Analizând relațiile Republica Moldova – CSI, pe lângă avantajele pe care le are prezența țării în cadrul acesteia, am putea enumera și un șir de dezavantaje. Prin însăși aderarea la CSI, Republica Moldova a devenit dependentă de structurile politice și economice ale acestei comunități sau, mai bine zis, față de Rusia. Ratificarea Declarației de la Alma-Ata din 8 aprilie 1994 și a altor documente de aderare la CSI, precum și a protocolului adițional la tratatul moldo-rus, practic, legiferează implicarea militară a Republicii Moldova în spațiul postsovietic, ceea ce, de fapt, ar însemna o alianță cu Rusia. Deoarece unul dintre punctele protocolului prevedea, că în cazul apariției unei situații de pericol pentru securitatea națională, pentru suveranitatea și independența teritorială, părțile, în caz de necesitate, ar putea întreprinde acțiuni concrete în scopul depășirii unei asemenea situații, inclusiv asistența reciprocă și respingerea agresiunii unei sau ambelor părți.

Decizia Parlamentului din 26 octombrie 1993 nr. 1622-XIV cu privire la ratificarea Acordului de Constituire a CSI și a Acordului cu privire la crearea Uniunii Economice a exclus interacțiunea în domeniul politico-militar a Republicii Moldova, deoarece contravin principiilor suveranității și independenței țării, Republica Moldova fiind orientată spre o colaborare economică. Însă această decizie nu a împiedicat ratificarea Statutului CSI, Republica Moldova devenind dependentă întru totul față de Federația Rusă. Sprijinul politic și militar activ, acordat separatistilor din stânga Nistrului în rezultatul implicării masive a rămășițelor armatei a 14-a în conflictul transnistrean de partea secesioniștilor,

a determinat conducerea politică a Republicii Moldova de a nu participa la acțiunile politico-militare din cadrul CSI. Pe parcursul ultimilor ani, indiferent de schimbarea colaborării politice a forțelor care au deținut puterea, Republica Moldova nu și-a modificat atitudinea față de blocul de probleme de ordin politico-militar și securitatea individuală și colectivă în cooperare cu CSI.

Înaintând anumite rezerve, conducerea Republicii Moldova a luat decizia, că politica externă în cadrul CSI se va orienta, mai întâi, spre colaborarea economică și va exclude interacțiunea în domeniul politico-militar, ca fiind în contradicție cu principiile suveranității și independenței Republicii Moldova. Rezervele prezentate de către Republica Moldova cu privire la Acordul de constituire a CSI și a Acordului cu privire la crearea Uniunii economice, practic, nu aveau nici o influență și nu schimbau sensul prioritar politic al CSI. Prin însăși ratificarea la 26 octombrie a Statutului CSI, Republica Moldova singură își decide soarta, devenind, astfel, dependentă de CSI, sub toate aspectele Statutului, sau, mai bine zis, dependentă întru totul de Rusia. Aderarea Republicii Moldova la Adunarea interparlamentară a CSI – o structură politică creată contrar condițiilor Statutului CSI, participarea la ședințele ei, este o mărturie elocventă a participării Republicii Moldova la structurile politice ale CSI în cadrul căreia rolul dominant îl deține Rusia.

Un alt moment negativ al prezenței Republicii Moldova în cadrul CSI este înrăutățirea situației economice. Aspirațiile de creare a unui spațiu economic comun, elaborarea unei concepții economice unice și implementarea acestora în viață au devenit doar o iluzie. Însăși crearea Uniunii Economice a Rusiei cu țările CSI se afla la un stadiu incipient și nu realiza o zonă de liber comerț, o uniune de plăți, o uniune vamală. Dimpotrivă, economiile naționale ale țărilor CSI au suportat pierderi serioase, inclusiv din cauza destrămării relațiilor economice tradiționale. S-a constatat imposibilitatea de a satisface cerințele fiecărui stat pe baza structurii producției și infrastructurii rămase din perioada de existență a lor în cadrul fostei Uniuni.

Pentru majoritatea fostelor republici sovietice, experiența aflării sub un regim totalitar a avut efecte dramatice asupra modului în care elitele succedate la guvernare pe parcursul ultimului deceniu au gestionat riscurile și dezechilibrele inerente tranziției. La expirarea primelor cincisprezece ani după demararea unor vaste transformări economice, se poate constata că în puține țări postsovietice reformele au însemnat realmente un angajament

politic și civil de durată, încheiat cu performanțe tangibile. Doar Țările Baltice au știut să capitalizeze în mod convingător independența politică pentru a realiza standarde de viață mai înalte, pentru a re-aseza sistemele lor economice pe magistrala relațiilor de piață și pentru a deveni mai competitive în relațiile economice internaționale.

Reformele „pe hârtie” nu s-au soldat cu nimic altceva decât cu creșterea inegalităților social-economice, cu distrugerea irațională și frauduloasă a potențialului economic și cu îndatorarea externă. Eșecurile economice s-au suprapus deseori unor tensiuni sociale sau au provocat în mod direct asemenea tensiuni, au escaladat conflicte interne și mișcări de separatism altădată congelate, iar în unele republici, printre care și Republica Moldova, inerția reformatoare a condus la exodul masiv al populației și la perimarea factorului fundamental al dezvoltării economice și capitalului intelectual.

Astfel, analizând evoluția dezvoltării economice a Republicii Moldova, putem afirma cu certitudine că pe parcursul unui deceniu și mai bine de tranziție a fost, pur și simplu, catastrofală și ne permite delimitarea câtorva perioade în scurta istorie economică. Prima (1991-1994) a fost cea mai acută fază a recesiunii economice. Aneume etapa care imediat a urmat după destrămarea imperiului a fost marcată de o serie de șocuri economice, atât de origine externă, cât și internă, în ambele cazuri acestea având consecințe distrugătoare pentru stabilitatea și securitatea economică a Republicii Moldova. Impactul negativ al acestor șocuri a fost amplificat atât de factorii spațiali nefavorabili, cât și de distorsiunile structurale, moștenite de la economia sovietică. Se estimează că colapsul URSS și anihilarea relațiilor comerciale și financiare cu fostele republici sovietice – primul veritabil șoc – a contribuit la diminuarea PIB-ului cu, cel puțin, 30% față de anii precedenți. Guvernele Druc, Muravschi și Sangheli I nu au fost în stare să preia sub control inflația și nici să oprească scăderea drastică a producției. Unul dintre principalii factori generatori de pierderi au fost marile întreprinderi industriale aflate în proprietatea statului, care au acumulat ariate enorme, mai ales pentru resursele energetice consumate.

Speranțele nutrite de conducerea Republicii Moldova de a obține anularea acestor datorii nu le-a fost dat să se realizeze; Rusia, principalul creditor energetic, a obligat guvernele ulterioare să transforme datoriile energetice ale întreprinderilor în datorie publică. Un alt impact distrugător asupra sistemului economic moldovenesc la puțin

timp după obținerea independenței, în 1992 a fost majorarea bruscă a prețurilor de livrare a resurselor energetice. Ridicarea prețurilor hidrocarburanților până la nivelul prețurilor mondiale în Republica Moldova și în Țările Baltice a provocat cel de-al treilea șoc macroeconomic, echivalent cu o reducere de, cel puțin, 10% din PIB.

Conflictul transnistrean soldat cu dezmembrarea țării și a economiei moldovenești de-a lungul Nistrului, a avut și el efecte negative, înscriindu-se nu doar pe planul securității, ci și pe cel al economiei. Blocarea de către regimul de la Tiraspol a infrastructurilor feroviare și rutiere care duc spre piețele estice de desfacere a produselor moldovenești, amenințările frecvente cu deconectarea de la magistralele de gaz și energie electrică, eliminarea din circuitul economic normal a mai bine de 1/3 din potențialul industrial al fostei RSSM, păstrarea pe teritoriul constituțional al Republicii Moldova a unui arsenal militar impunător – au fost consecințele economice primordiale ale conflictului.

Cea de-a doua perioadă (1995-1999) a fost marcată de o stabilitate macroeconomică relativă, în primul rând, a inflației, și de frânarea procesului de degradare a PIB, legată de apariția leului moldovenesc. În pofida acestui fapt, creșterea economică întârzie să înceapă. Au fost comise și grave erori de origine instituțională. În perioada în care începuse privatizarea masivă, statul nu doar s-a retras din economie, dar pentru moment părea că chiar și-a retractat orice responsabilitate în legătură cu proprietatea, atât față de cea de stat, cât și față de cea în proces de privatizare, consecința acesteia fiind irosirea, furtul, utilizarea frauduloasă a activelor întreprinderilor. Survenirea crizei financiare rusești din 1998 a avut consecințe devastatoare pentru economia moldovenească, deoarece piața rusească era principala destinație a exporturilor moldovenești. Criza financiară a anihilat tendințele frave care se conturaseră în economia republicii.

Anii 2000-2003 reprezintă cea de-a treia perioadă, care este considerată drept perioada stopării declinului economic, stabilizării și creșterii economice. Astfel, după mai bine de zece ani de confruntări politice, sociale și economice, de experiențe și eșecuri în domeniul reformelor, abia începând cu anul 2000, Republica Moldova a fost capabilă să stopeze declinul producției și să înregistreze treptat anumite progrese în creșterea PIB. La majorarea PIB-ului a contribuit relansarea lentă a economiei țării și primele etape ale reformelor structurale anterioare. Începând cu anul 2000, s-a accentuat tendința de stabilitate și o anumită creștere economi-

că. De exemplu, în anii 2000, 2001 și 2002 volumul producției industriale a sporit, respectiv, cu 10,8%, 11,4% și 11,1%, tendința de creștere economică menținându-se, potrivit datelor preliminare, și în 2003 – cu 17%. Pornind de la realizările macroeconomiei țării, această perioadă (anii 2000-2003), comparativ cu cele precedente, fără îndoială, este mult mai bună: creșterea economică, sporirea PIB, majorarea salariilor. Însă toate aceste performanțe au trezit un anumit scepticism atât la unii experți locali, cât și la cei străini, potrivit cărora creșterea economică a țării se menține în mare parte pe reformele structurale anterioare, cât și pe conjunctura regională favorabilă și fluxul enorm de valută la cetățenii Republicii Moldova, angajați la munci peste hotare.

În acest răstimp Republica Moldova nu a avansat, ci a bătut pasul pe loc, consumându-și până la ultima fărâmiță „merindele” bogate de altădată cu care ieșise la magistrala independenței și acumulând datorii extraordinare. Astfel, la sfârșitul anului 2003, datoria externă a Republicii Moldova a constituit 1440,09 mln. USD, majorându-se pe parcursul anului cu 78,98 mln. USD sau cu 5,8 la sută față de anul precedent, dintre care 27,50 mln. USD revin UE, iar 94,91 mln. USD datoram Rusiei.

Separându-se formal de fostul sistem, Republica Moldova a rămas, practic, dependentă de resursele furnizate sub controlul centrului administrativ de la Moscova. Conform statisticii vamale, importul de resurse energetice în 2003 a însumat 232,83 mln. USD, adică cu 19,9% mai mult față de anul 2002, dintre care 199,12 mln. USD (85,64%) revin spațiului CSI. Preponderent, aceste importuri au fost efectuate din Ucraina – 41,4%, Rusia – 36,0%, Belarus – 7,5%.

Devine tot mai vădit că cooperarea celor 12 state în cadrul CSI se axează mai mult pe cooperarea bilaterală și regională. Unul dintre principalele paradoxuri ale CSI în calitate de parteneriat multilateral constă în faptul că aproape fiecare stat-membru luat aparte vede realizarea propriilor interese într-o configurație diferită în cadrul aceleiași Comunități. Pentru o mai bună comprehensiune a tendinței de cooperare la nivel subregional în cadrul spațiului CSI, este necesar de analizat poziția fiecărui stat-membru, care se manifestă vădit încă de la data aderării. Atitudinile statelor ex-sovietice față de CSI au evoluat diferit. Unele au rămas apropiate de Rusia și continuă să considere CSI un vehicul important pentru relații economice, politice și strategice. Alte state fac mari eforturi pentru a-și asigura independența și gravitează spre structurile

de securitate europeană și euroatlantice.

Azerbaidjanul a dorit un CSI efektiv, dinamic, care să funcționeze în baza absolutei egalități și stimei față de constituțiile naționale. De asemenea, Azerbaidjanul considera că în toate statele CSI nu trebuie să existe suprastructuri net superioare rangului celorlalte statute ale statelor-membre.

Republica Armeană considera CSI o structură importantă pentru integrarea statelor la nivel regional și nu credea posibilă aderarea la Uniunea vamală a celor „cinci” sau alte uniuni de state în cadrul CSI, deoarece aceasta contravine principiilor economice ale statului.

Republica Belarus pleda pentru o cooperare social-economică, politică, de apărare mai strânsă în cadrul CSI și se pronunța pentru stabilirea unor mecanisme clare și limitate în timp în realizarea deciziilor luate.

Georgia considera că CSI are un viitor doar în cazul în care ea va deveni factorul principal al garanției independenței și suveranității, integrității teritoriale a statelor-membre.

Kazahstanul apăra în cadrul CSI ideea integrării republicilor ex-sovietice și delegării organelor interstatale ale CSI a împuternicirilor necesare pentru elaborarea politicii comune și apropierea bazei juridice.

Kârgâzstanul susținea ideea că CSI îndeplinește clauza unei organizații regionale a perioadei de tranziție, în cadrul căreia fiecare stat-membru își hotărăște problemele sale în funcție de economia proprie.

Republica Moldova considera că CSI are viitor doar în cazul unei alianțe economice și nicidecum politice.

Tadjikistanul se pronunța pentru o cooperare sub cele mai diferite forme în cadrul CSI, precum și realizarea proiectelor în comun cu participarea altor state.

Turkmenistanul vede în CSI un organ consultativ ce reglează relațiile de stat.

Uzbekistanul s-a pronunțat pentru crearea structurilor supranaționale, susținând că pe teritoriile CSI trebuie create zone de liber schimb de mărfuri, produse, totodată, aspirând spre afirmarea sa în calitate de lider regional în Asia Centrală.

Pentru Ucraina, CSI a fost un organ consultativ și a negat încercarea de a o transforma într-o organizație suprastatală. În acest sens, către sfârșitul anilor '90, unii cercetători menționează că Ucraina, în eforturile sale de a se manifesta ca o importantă putere europeană, concurează adesea și deschis cu Rusia, ba chiar se consideră că ea intenționează

să joace un rol de lider în procesele desfășurate în spațiul postsovietic, ceea ce este un impediment în consolidarea integrării în această regiune.

Fără îndoială, această asimetrie a intereselor și, respectiv, a scopurilor tactice și strategice a statelor-membre ale CSI îngreunează considerabil posibilitatea consensului privind formele și metodele dezvoltării sale. Se creează o impresie că procesele centrifuge din interiorul CSI au o energie mai mare decât cele centripete din simplul motiv al existenței unui mozaic al câtorva centre de atracție din interiorul sistemului propriu-zis, ceea ce-i imprimă un caracter heteroclit și generează traiectorii și salturi imprevizibile din partea participanților. Interesele politice și social-economice în spațiul postsovietic au determinat procesul obiectiv de formare în cadrul CSI a microuniunilor de state-membre ale CSI. Deja a devenit o realitate apropierea unor state în baza parametrilor social-economiici și politici comuni, ceea ce servesc un cadru pentru integrarea în grupe. În acest context, regroupările care se produc în ultimul timp în interiorul CSI denotă o dată în plus insuccesul acestui organism. Astfel, în cadrul CSI, este valabil principiul „integrării cu viteze și forțe diferite”. În baza acestui principiu, unele state pot adopta decizii privind cooperarea lor mai strânsă, cu un grad mai înalt de integrare, iar acest fapt nu afectează statele-membre în alte domenii. De exemplu, doar 9 state-membre (cu excepția Republicii Moldova, Ucrainei și Turkmenistanului) au fost parte la Tratatul privind securitatea colectivă, iar din 1998 Uzbekistanul, Azerbaidjanul și Georgia au sîstat participarea lor la acest Tratat.

Analizînd situația dată, se poate afirma că, în spațiul postsovietic, a apărut sistemul integraționist cu mai multe niveluri, ceea ce corespunde într-un anumit grad intențiilor multor state cese-iste de a crea structuri integraționiste, flexibile, „moi”, care ar acorda posibilitatea membrilor de a participa concomitent în diverse structuri statale. Astfel, în spațiul postsovietic, s-a format o structură foarte complicată și greoaie, constituită din, cel puțin, șase niveluri. Uniunea Rusia – Belarus (2 state) – exemplul celui mai înalt nivel de integrare, cele două state tinzînd spre formarea în perspectivă a unui spațiu statal comun; Uniunea Vamală în componența căreia intră 5 state – Belarus, Rusia, Kîrgîzstan, Kazahstan, Uzbekistan; Uniunea Central-Asiatică (Kazahstan, Kîrgîzstan, Uzbekistan și Tadjikistan); Uniunea Economică Euroasiatică formată din Rusia, Belarus, Kazahstan, Kîrgîzstan și Tadjikistan; GUAM – Georgia, Ucraina, Azerbaidjan și Republica Moldova. Relațiile interstatale din uni-

unile date se reglementează de documente proprii care, conform opiniei generale, sunt juridic mai avansate, în comparație cu actele normative ale CSI.

Printre opțiunile de integrare regională și sub-regională merită a fi menționate, de asemenea, „Forul de la Șanghai”, cooperarea Economică în Bazinul Mării Negre (BSEC) și Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est. Este vădită tendința statelor central-asiatice de a intensifica și aprofunda procesele de integrare în spațiul său, delimitîndu-se de la procesele integraționiste desfășurate în partea europeană a CSI. Acest fapt poate fi condiționat de reorientarea exportului său la alte piețe de desfacere: Iran, Turcia, China, care, din punct de vedere economic, sunt mai atractive decât economiile republicilor ex-sovietice. Proiectele de integrare a statelor din Asia Centrală se axează nu doar pe aspectul economic, dar și pe cel politic, umanitar, informațional, regional.

Apariția recentă a altor opțiuni regionale în spațiul postsovietic se datorează, pe de o parte, neajunsurilor în crearea CSI încă la etapa constituirii organizației. Criza CSI este condiționată genetic. CSI nu a avut la baza formării sale o nouă concepție privind crearea acestei organizații. Practic, toate proiectele cu privire la eforturile de integrare și colaborare în CSI au eșuat. Relațiile interstatale ar fi trebuit să se desfășoare puțin altfel – nu ca în relațiile „Centru” – „Periferie”, dar pe baza egalității complete. CSI reprezintă astăzi mai degrabă un mecanism de susținere a modus – vivendi, scopul principal al căruia rezidă nu în determinarea finală privind un model anumit al CSI, ci în păstrarea deschisă a tuturor variantelor posibile de dezvoltare a lui în viitor, asigurînd spațiu pentru diferite modele și manevre.

Fondată la 1991 în calitate de substituent al URSS, ea a moștenit caracterul vertical al relațiilor dintre fostele republici uniionale, majoritatea cărora se concentrează în jurul Moscovei. Studi-erea fenomenelor din cadrul CSI ne confirmă că anume Rusia este principalul animator, „motorul” care pune în mișcare procesul de reintegrare a republicilor postsovietice prin restabilirea unor spații economice, politice, de securitate, de apărare, informaționale. Eforturile depuse de Rusia de a restabili statutul său de supraputere, de revenire la lumea multipolară își găsește expresia în interesul vădit pe care-l manifestă în continuare această țară pentru reanimarea CSI. Deși relațiile pe verticală în CSI se mai păstrează, eroziunea lor devine tot mai vădită. CSI este foarte slabă, parțial din cauza fap-

tului că republicile ex-sovietice nu au încredere în Moscova, ceea ce generează apariția unor noi opțiuni regionale în spațiul postsovietic ca o reacție la insuficiența și incapacitatea CSI, dominată plenar de Rusia, de a contribui la soluționarea celor mai grave probleme cu care se confruntă statele-membre, în rezultatul conștientizării unor interese și dezeriderate.

CSI, în calitate sa de comunitate internațională, la 18 ani de existență, nu și-a demonstrat eficiența ca organizație internațională viabilă, care are drept scop integrarea economică și politică a fostelor republici unionale. Deși au existat multe reuniuni la nivel înalt în cadrul CSI și au fost semnate o sumedenie de acorduri interstatale, relațiile dintre țările CSI sunt reglementate de înțelegeri bilaterale.

Acordurile din cadrul CSI privind Uniunea Economică și Zona Comerțului Liber nu au fost realizate. Mai mult chiar, statele CSI, inclusiv Republica Moldova, au introdus noi măsuri tarifare și netarifare care au împiedicat realizarea comerțului liber între state. Ineficiența integrării economice a CSI a fost determinată de nivelul de dezvoltare economic diferit și orientarea intereselor economice diferite ale statelor CSI. În cazul în care, ipotetic vorbind, Republica Moldova va adera la Uniunea Europeană, Chișinăul va trebui să renunțe la toate acordurile de liber schimb cu alte state și cu alte organizații.

Securitatea energetică a Republicii Moldova este vulnerabilă din cauza dependenței sale exhaustive față de sursele energetice rusești. Uniunea Europeană dorește includerea Republicii Moldova în Comunitatea Energetică din Europa, cu acordarea statutului de membru cu drepturi depline.

Moscova nu agreează această inițiativă a Bruxellesului. Relația energetică Uniune Europeană – Rusia este una dificilă, reieșind din incompatibilitatea lor optică și structurală în acest domeniu.

Problema migraționistă este una dintre cele mai acute cu care se confruntă Republica Moldova. Situația migranților moldoveni, care sunt repartizați, în linii mari, proporțional între statele UE și CSI, este deficitară. Pentru rezolvarea acestei probleme, s-a reușit inițierea unui dialog cu UE, ceea ce ar permite protejarea migranților moldoveni. În CSI, soluționarea problemei migraționiste se face doar la nivel de intenții. Inițierea unui dialog constructiv în acest domeniu este împiedicată de politizarea acestei probleme, în special de Rusia.

Juridic, relațiile contractuale pe care le-a stabilit Republica Moldova în cadrul CSI, în linii mari, nu contravin, la acest moment, angajamentelor pe care și le-a asumat Chișinăul în raport cu Bruxellesul. În cazul în care Republica Moldova ar avansa în dialogul privind aderarea la UE, datele problemei se vor modifica considerabil, reieșind din standardele promovate de UE.

În prezent, statutul și perspectivele CSI au rămas o problemă controversată. În literatura de specialitate sunt opinii contradictorii în acest sens. Astfel, potrivit literaturii de specialitate ruse, reiese: „Referitor la statutul juridic al CSI opiniile juriștilor diferă. Unii dintre ei sunt de părere că forma minimală de cooperare în cadrul CSI este confederația. Alții consideră că CSI nu e altceva decât o organizație internațională regională. Cei de ai treilea exprimă opinia în conformitate cu care CSI este în același timp și confederație, și organizație internațională. Cei de ai patrulea, în general, analizează CSI în calitate de formațiune amorfă”.

NOTE

¹ Borș I., „Relațiile valutar-financiare ale Republicii Moldova”, în „Интеграция в содружестве независимых государств: Международные отношения”, №11, 1999, pp.72 – 73.

² Абатова Н., „Станут ли страны СНГ „яблоком раздора” в отношениях России и ЕС?”, în „Мировая экономика и международные отношения”, № 6, 2006.

³ Hrișcev E., „Moldova în cadrul CSI: particularitățile dezvoltării stabile”, în „Moldova și lumea”, 2002, № 3, p. 20.

⁴ Уайт С., Лайт М., Лоуэнхардт Дж., „Белоруссия, Молдавия, Украина: к востоку или к западу?”, în „МЭМО”, 2001, № 7, p. 60.

⁵ „Молдова выйдет из СНГ?”, în „Комсомольская правда”, 26 mai, 2006.

⁶ Lupan I., „Valori politice din stânga”, în „Mesagerul”, 12 ianuarie, 1996.

⁷ Prohnițchi V., „Reforme economice / Tranziția. Retrospective și perspective”, Chișinău: Ed. „Gunivas”, 2002, pp. 24-27.

⁸ Danii T., „Republica Moldova în spațiul tranziției și costul social al reformelor”, Chișinău: Ed. „Pontos”, 2004, pp. 134 – 135.

⁹ Doronin V., „Mirajele și realitatea politicii externe a Moldovei independente”, în „De facto”, 19 martie, 2002.

- ¹⁰ „Balanța plății Moldovei pentru anul 2003”, în „Экономическое обозрение”, nr. 18, 14 mai, 2004.
- ¹¹ Chirtoacă N., „Moldova – CSI: Posibilități ratate și așteptări nejustificate / Moldova între Est și Vest. Identitatea națională și orientarea europeană”, Chișinău: Ed. „CAPTES”, 2001, p. 41.
- ¹² Filipescu N., „Occidentalizarea postcomunistă”, Iași: Ed. „POLIROM”, 2002, p. 169.
- ¹³ Михайленко А., „Россия и СНГ: как жить дальше?”, în „Международная экономика и международные отношения”, №10, 1997.
- ¹⁴ Burdelnii E., Teosa V., „Republica Moldova – CSI: unele reflecții asupra problemelor și perspectivelor de interacțiune”, în „Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova, Seria „Științe socioumanistice”, V.II, Chișinău: CE, USM, 2003, p. 433.
- ¹⁵ Михайленко А., Op. cit.
- ¹⁶ Serebrean O., „Politica și geopolitica”, Chișinău: Ed. „CARTIER”, 2004, p. 39.
- ¹⁷ Москвин Л., „СНГ: между прошлым и будущим”, în „Вестник Московского государственного университета, Политические науки”, № 5, серия 12, 1997; Федосов В., „Интеграция России и Белоруссии”, în „Мировая экономика и международные отношения”, № 6, 2006.
- ¹⁸ Шумский Н., „Интеграция в СНГ: проблемы и перспективы”, în „Мировая экономика и международные отношения”, № 11, 1999.
- ¹⁹ Торкунов А., „Современные международные отношения”, Москва: Изд-во „Наука”, 2001, p. 534.
- ²⁰ Тиммерманн Х., „Процессы дезинтеграции и реорганизации СНГ”, în „Мировая экономика и международные отношения”, №12, 1998.
- ²¹ Clesse A., Kortunov A., „The political and strategic implications of the State crises in Central and Eastern Europe”, Luxemburg: 1993, p. 113.
- ²² Tăbârță Ion, Berbeca Veaceslav, „Proiectul CSI: anatomia unui eșec”, în „Politici Publice”, nr. 7, 2009, IDIS „Viitorul”, p. 51.
- ²³ Бекашев К.А., „Международное публичное право”, Москва: Изд-во „Проспект”, 2003, p. 333.

Prezentat: 25 mai 2011.
E-mail: yjosanu@gmail.com